

ТДУ 636.32/38.082

УСУЛҲОИ ДОҲЛИЗОТИИ МУКАММАЛГАРДОНИИ МАҲСУЛНОКИИ ГЌСФАНДОНИ ЗОТИ ТОЧИКЌ

Абдурахимов Х.Ч., аспиранти АИКТ

Калимаҳои калидӣ: гўсфанд, зот, авлод, гўшт, равған, пашм, дохилизотӣ, ҷуфтикунонӣ, чарогоҳ, вазни зинда, ранг, пайдоиш, ҷинс, хостагирӣ, навзод, сину-сол, настриг.

Тараққиёти гўсфандпарварӣ дар Тоҷикистон ба рельеф, хусусиятҳои табию иқлимӣ ва экологию ҷуғрофӣ вобастагӣ дорад, зеро зиёда аз 93% ҳудудҳои онро кўҳҳо ташкил менамоянд ва онҳо дорои мавзеҳои бузургу табию чарогоҳҳои алпӣ ва наздиалпӣ бо амудияти (вертикалность) гуногуни минтақавӣ мебошанд. Ин чарогоҳҳо метавонанд бо таври мақсаднок ва самаранок барои парвариши гўсфандон мавриди истифода қарор гиранд, беҳсозии сифатнокии гўсфандпарварӣ бошад, дар навбати худ барои баландбардории маҳсулнокии ва ғоидаоварии он аҳамияти беандоза дорад.

Бояд қайд намуд, ки низоми қабулгардидаи парвариш ва нигоҳубини солонии чарогоҳии гўсфандон дар мамлакат бо назардошти алафзори марғзори ҳосилнокиаш нисбатан баланд имкон медиҳад, ки аз онҳо маҳсулоти нисбатан арзон ва аз ҷиҳати экологӣ тоза мебошад ба даст оварда шавад.

Аммо ҳолати кунонии гўсфандпарварӣ, маҳсусан дар шароити ҳозираи гузариши иқтисодӣ ба муносибатҳои бозоргонӣ ҷустуҷў ва дарёфти тарзҳо ва усулҳои нави прогрессивиро, ки имкон медиҳанд, зотҳои мавҷударо ҳифз намуда, дар солҳои наздик ба таври умедбахш ва намоён саршумори он зиёд карда шуда, сифатҳои зотӣ ва маҳсулнокии мукамал гардонида, инчунин истеҳсоли гўшти гўсфанд афзоиш дода шавад, тақозо менамояд.

Қорҳои мазкур дар давраи солҳои 200-2015 дар байни саршумори гўсфандони зоти тоҷикии заводи зотпарварии ба номи Шерназаров ва Парваришгоҳи гўсфандони зоти тоҷикии ноҳияи Хурӯсон иҷро гардида мақсади асосии он баланд бардоштани маҳсулнокии гўсфандони зоти тоҷикӣ бо роҳи амалӣ сохтани селексияи дохилизотӣ маҳсуб меёбад.

Маълум аст, ки то соли 1991 дар сохтори зоти гўсфандони тоҷикӣ 10 авлод мавҷуд дошт. Аммо дар солҳои охир бо сабаби ихтисоршавии миқдори саршумор ва дар натиҷаи суст гардидани қорҳои селекционӣ сохтори генеалогии ин зот хеле тағйир ёфт (1,2,3,4,5).

Вобаста ба натиҷаҳои таҳқиқотҳои гузаронидашудаи комиссияи маълум гашт, ки дар замони ҳозира дар сохтори селекционии рамаи гўсфандон 5 авлод ҳифз ёфтааст.

Таҳлилҳо оид ба омўхтани маҳсули вазнафзункунӣ, серпашмӣ, сифатнокии пашм ва ғайраҳо нишон дод, ки ҳоло дар баробари нигоҳ доштани оилаҳои мавҷуда вақти он расидааст, ки бо мақсади сермаҳсул гардонидани баъзе авлодҳо, ки камбудии дақиқ намоён аст, ба монанди авлоди I – кампашм, IV – қадпаст, VIII – дунбаи хурд истифода бо усули ҷуфтикунонии байниавлоди баргараф намуда маҳсулнокии онҳо бадан бардошта шавад.

Бо ин мақсад аз тарафи мо истифодаи ҷуфтикунонии байни авлодҳо (авлоди X бо VIII ва I бо IV) гузаронида шудааст.

Дар ҷадвали 1 маълумотҳо оид ба вазни зиндаи авлоди гўсфандон вобаста аз давраҳои синнусолӣ оварда шудааст.

Чӣ тавре, ки аз нишондиҳандаҳои ҷадвали 1 дида мешавад, кўчқорбарраҳо навзоди авлодҳои мукоисашаванда баробар ва барраҳои модина бошад афзалият дар авлоди I-IV мушоҳида карда мешавад. Дар ҳангоми аз модар ҷудо намудани барраҳо дар синни 4,5-5,0 моҳагӣ дар хоҷагии зотпарварии ба номи С.Шерназаров афзалият кўчқорчаҳо ва бараҳои модинаи авлоди якум ва даҳум – 38,5-34,5 кг ва дар парваришгоҳ бошад вазни зиндаи кўчқорбараҳо яқхела буда, барраҳои модинаи нисбат ба ҳамсолони авлоди X – VIII ба 5,88% зиёд мебошад.

Чадвали 1 - Вазни зиндаи барраҳои навзод вобаста аз чинс, пайдоиш ва ранги пашм

Чуфтикунонии авлодҳо	Чинс	Навзод		4,5 моха	
Хочагии зотпарварии ба номи С.Шерназаров					
Сафед (авлоди X - VIII)	♂	34	5,0	50	38,5
	♀	28	4,6	50	34,5
Сурхча (I-IV)	♂	29	5,0	50	38,2
	♀	31	4,7	50	34,4
Парваришгоҳи гӯсфандони зоти тоҷикӣ					
Сафед (авлоди X - VIII)	♂	25	4,0	36	39,0
	♀	25	3,4	14	34,0
Сурхча (I-IV)	♂	43	3,9	40	39,0
	♀	57	3,3	17	36,0

Дар чадвали 2 натиҷаи баҳодихии ибтидоӣ ба барраҳои навзод, ки дар натиҷаи чуфтикунонии авлодҳои гуногун гирифта шудааст, акси худро ёфтааст.

Натиҷаҳои тароши пашми гӯсфандон дар гурӯҳҳои селекционӣ дар чадвали 2 акс ёфтааст.

Чадвали 2 - Чамъбасти пашмтарошии гӯсфандони зоти тоҷикӣ вобаста аз чинс, синну сол ва пайдоиш

Чинс, пайдоиш ва ранги пашм	Тароши пашм, кг		
	саршумор	микдори пашм аз як сар	фарқият
Хочагии зотпарварии ба номи С.Шерназаров			
Кӯчқорҳои сафеди наслдеҳ (авлоди X ва VIII)	10	2,8	2,4-3,2
Кӯчқорбарраҳои сафеди 1 сола (авлоди X ва VIII)	9	1,9	1,8- 2,0
Мешҳои сафед (авлоди X ва VIII)	50	2,1	1,8- 2,3
Модабарраҳои сафеди 1 сола (авлоди X ва VIII)	10	1,9	1,8- 2,0
Кӯчқорҳои сурхчаи наслдеҳ (авлоди I ва IV)	44	2,7	2,5-3,0
Кӯчқорбарраҳои 1 сола (авлоди I ва IV)	9	1,9	1,8-2,0
Мешҳои сурхча (авлоди I ва IV)	200	2,2	2,1-2,4
Модабарраҳои 1 солаи сурх (авлоди I ва IV)	40	2,1	1,9-2,3
Парваришгоҳи гӯсфандони зоти тоҷикӣ			
Кӯчқорҳои сафеди наслдеҳ (авлоди X ва VIII)	10	2,6	1,8-2,8
Кӯчқорбарраҳои сафеди 1 сола (авлоди X ва VIII)	22	1,6	0,8-1,6
Мешҳои сафед (авлоди X ва VIII)	20	1,8	0,8-1,5
Модабарраҳои сафеди 1 сола (авлоди X ва VIII)	15	1,6	1,0-1,6
Кӯчқорҳои сурхчаи наслдеҳ (авлоди I ва IV)	15	2,7	0,8-1,5
Кӯчқорбарраҳои 1 сола (авлоди I ва IV)	17	1,6	1,1-1,7
Мешҳои сурхча (авлоди I ва IV)	35	1,9	1,2-3,0
Модабарраҳои 1 солаи сурх (авлоди I ва IV)	35	1,7	1,2-3,2

Чӣ тавре, ки аз таҳлили нишондиҳандаҳои чадвали 2 бармеояд, аз ҷиҳати тароши пашми баҳорӣ байни кӯчқорҳои наслдеҳ ва мешҳои калонсол фарқияти кам ба назар мерасад. Дар байни саршумори хочагиҳо аз ҷиҳати тароши пашм баъзе фарқиятҳо дида мешавад, яъне саршумори парваришгоҳ нисбат ба хочагии зотпарварии ба номи С. Шерназаров кам аст.

Хулоса. Ҳамин тариқ ба хулоса омадан мумкин аст, ки дар ҳолати саршумораи нисбатан ками гӯсфандон чуфтикунонии байниавлоди яке аз усулҳои беҳтар гардонидани маҳсулнокии он мегардад.

АДАБИЁТ

1. Алиев Г.А. Таджикская мясо-сально-шерстная порода овец. Душанбе, Ирфон - 1967.
2. Макшанова П.М., Макшанов С.Я., Файзуллаев К. Вопросы повышения продуктивности овец в Таджикистане. Сб. научных трудов ТНИИЖ, Душанбе, 1982. - С. 73-77.
3. Макшанова П.М., Макшанов С.Я., Атаханов Я.А. Скороспелость ягнят разного срока рождения. Научные основы селекции и технологии овцеводства Таджикистана. Сб. науч. тр. ТНИИЖ, Душанбе, 1984. -С. 49-55.

4. Скляр А.Д. Эффективность скрещивания помесных грубошерстных овец с баранами таджикской породы. Авт. канд. дисс., Душанбе, 1977. - 23 с.
5. Сафаров Х. Эффективность раннего отъема и интенсивного выращивания баранчиков таджикской породы. Авт. канд. дисс. Алма-Ата, 1988. - 24 с.
6. Институт животноводства и пастбищ ТАСХН

АННОТАЦИЯ
МУКАММАЛГАРДОНИИ МАҲСУЛНОКИИ ГЌСФАНДОНИ ЗОТИ ТОЧИКЌ
ИСТИФОДА БО УСУЛИ ДОХИЛИЗОТЌ

Дар мақола натиҷаи корҳои илмӣ оид ба баланд бардоштани маҳсулнокии гўсфандони сергўшту-серпашми зоти тоҷикӣ истифода бо усули интиҳоб ва хостагирии авлодхое, ки дар дохили зот мавҷуд аст оварда шудааст.

АННОТАЦИЯ
ВНУТРИПОРОДНЫЕ МЕТОДЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ
ПРОДУКТИВНОСТИ ОВЕЦ ТАДЖИКСКОЙ ПОРОДЫ

В статье приводятся результаты исследований направленные на повышение продуктивности таджикской мясо-сально-шерстной породы овец путем осуществления внутривидового отбора и подбора родительских пар по линиям.

Ключевые слова: овцы, порода, мясо, сало, шерсть, внутривидовые, скрещивание, пастбища, живая масса, цвет, происхождения, пол, отбор, при рождении, возраст, настриг.

ANNOTATION
INBREEDIC METHODS FOR IMPROVING THE PRODUCTIVITY OF SHEEP OF
THE TAJIK BREED

The article presents the results of studies aimed at increasing the productivity of the Tajik meat-fat-wool breed of sheep through the implementation of intra-breed selection and selection of parental pairs along the lines.

Key words: sheep, breed, meat, tallow, wool, within breeds, crossing, pastures, live weight, color, origin, sex, selection, at birth, age, sheared.